

УДК 37.091.12

DOI: 10.31376/2410-0897-2021-1-89-97

СТАН РОЗРОБЛЕНOSTІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЕКОНОМІЧНИХ КОЛЕДЖІВ

Курок Роман Олександрович

кандидат юридичних наук, доцент

Інститут професійно-технічної освіти НАПН України

email: romaku2010@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-6855-3830

У статті проаналізовано стан розробленості в науковій літературі проблемних питань, пов'язаних із розвитком правової компетентностей педагогічних працівників економічних коледжів, формуванням та розвитком інших компетентностей педагогів та фахівців інших галузей. За результатами дослідження визначені основні напрями подальших наукових досліджень проблеми розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів, а саме: аналіз сучасних тенденцій розвитку фахової передвищої освіти та особливостей професійного розвитку педагогічних працівників економічних коледжів у вітчизняній та зарубіжній освітній практиці; розроблення загальнонаукових засад проектування педагогічної системи та концепції розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів; моделювання процесу розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів та обґрунтування його цілей, змісту, форм, методів і засобів.

Ключові слова: компетентність, педагогічний працівник, освіта дорослих, самоосвіта.

Постановка проблеми. Реформування освітньої діяльності в Україні спрямоване на підвищення якості надання освітніх послуг, удосконалення системи підготовки фахівців різних галузей, формування та розвиток у них необхідних компетентностей, адаптацію вимог керівних міжнародних документів у сфері освіти до українських реалій та впровадження їх в освітній простір. Ці зміни стосуються всіх учасників освітнього процесу, але рушійною силою реалізації реформаторських ідей на практиці є педагогічні працівники різних закладів освіти. Зазначене вимагає від них високого рівня професійної підготовки, розуміння необхідності постійного самовдосконалення та саморозвитку протягом усього періоду професійної діяльності.

На даний час панівною концепцією підготовки як педагогічних працівників, так і фахівців інших галузей в Україні та світі є концепція компетентнісної освіти. Її впровадження було зумовлено необхідністю зміни так званої класичної освітньої парадигми, спрямованої на накопичення здобувачем освіти відповідних знань, умінь і навичок, та впровадження в освітній процес положень компетентнісного підходу, що дозволяє в результаті навчання підготувати фахівця, здатного самостійно приймати оптимальні професійні рішення.

Стрімке впровадження компетентнісного підходу в український освітній простір пов'язане передусім із необхідністю підготовки здобувача не лише як фахівця з відповідним обсягом знань, але й як особистості, спроможної до ефективного виконання завдань професійної діяльності, саморозвитку та самоосвіти. Це, у свою чергу, повинно сприяти швидкій адаптації випускника закладу вищої освіти до швидкозмінних умов здійснення професійної діяльності та підвищити його конкурентоспроможність на ринку праці.

Основною ідеєю впровадження компетентнісного підходу є зміна вектору освітнього процесу: з накопичення відповідних знань, умінь і навичок у напрямі формування й розвитку в здобувачів вищої освіти спроможності застосовувати їх у практичній площині. Зазначене потребує зміни моделі професійної діяльності педагога та ролі особи, яку навчають. Зокрема, функції викладача суттєво розширюються: із суто інформаційного аспекту (передавання знань) до організатора освітньої діяльності, а на зміну пасивному засвоєнню навчального матеріалу здобувачем приходять активна дослідницька діяльність, що здебільшого здійснюється самостійно. Підвищуються також вимоги й до форм і методів здійснення освітньої діяльності, які повинні сприяти якісному формуванню відповідних компетентностей у здобувачів вищої освіти.

При цьому компетентнісний підхід суттєво розширює можливості традиційного знаннєвого підходу шляхом упровадження особистісно орієнтованих та інноваційних технологій навчання. Це сприяє формуванню розвиненої самодостатньої особистості із життєвими і професійними компетентностями, що відповідають сучасним викликам суспільства.

Для ефективного застосування прогресивних положень компетентнісного підходу в повсякденну діяльність педагогічні працівники закладів освіти, в тому числі економічних коледжів, повинні володіти необхідним рівнем розвитку правової та інших компетентностей, які формуються під час їх професійної підготовки та розвиваються в системі безперервної освіти дорослих.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування та розвитку різних видів компетентностей педагогічних працівників, необхідних для успішного здійснення професійної діяльності, на відповідних рівнях освіти були предметом наукових розробок багатьох учених, а саме: О. Армейського, Д. Коваленка, О. Мойко, В. Руссола, С. Толочко, В. Фрицюк, І. Шевченко, Л. Шевчук та ін.

Водночас проблемні питання розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів у науковій літературі відображені недостатньо.

Метою статті є аналіз стану розробленості проблеми розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів та формулювання пріоритетних напрямів подальших наукових досліджень цієї проблеми.

У ході дослідження автором використано методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, порівняння, а також критичного аналізу літературних джерел.

Виклад основного матеріалу. Основним джерелом розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів в українській освітній системі є система безперервної освіти дорослих, що серед інших функцій надає можливість удосконалити вже сформовані під час професійної підготовки компетентності шляхом отримання поглиблених знань та практичних навичок, необхідних для успішної педагогічної діяльності. Діяльність педагога економічного коледжу вимагає постійного та систематичного оновлення отриманих раніше знань із педагогіки, психології, економіки, права з метою доведення до учнів актуальної інформації під час навчальних занять, упровадження інноваційних технологій навчання, ефективного мотиваційного впливу та виховання учнівської молоді. Тому розвиток набутих педагогічними працівниками економічних коледжів компетентностей є вкрай актуальним та важливим.

Тривалий час на міжнародних платформах відбувається дискусія щодо місця та ролі системи освіти дорослих у національних освітніх системах. Проте більшість європейських експертів схиляється до думки, що в сучасних умовах динамічних змін та інтеграційних процесів в освітній сфері «... освітні системи мають пристосуватися до нових реалій ХХІ століття, а безперервна освіта повинна стати головною політичною програмою громадянського суспільства, соціальної єдності і занятості» [1, с. 6]. Вони наголошують, що неперервна освіта має вийти за рамки, котрі вже існують у розвинених країнах, а саме: підвищення кваліфікації, перепідготовка або просування дорослих по службі. Вона має відкрити можливості для всіх, ставлячи при цьому різні цілі, чи то надання другого або третього шансу в житті, задоволення прагнення до знань і краси або вдосконалення і розширення підготовки, безпосередньо пов'язаної з вимогами професійної діяльності, включаючи практичну підготовку [1, с. 6].

Україна не залишилася осторонь від цієї дискусії і у 2017 році визначила у статті 18 Закону України «Про освіту» зміст поняття «освіта дорослих». Так, відповідно до цього законодавчого акту, освіта дорослих – це складова освіти впродовж життя, спрямована на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки [2].

Л. Лук'янова, автор Концепції освіти дорослих в Україні, виокремлює такі форми освіти дорослих, які визнані ЮНЕСКО [1, с. 15]:

– формальна освіта – здійснюється в навчальних закладах та установах освіти,

спрямована на одержання або зміну освітнього рівня та/або кваліфікації згідно з визначеними освітньо-професійними програмами і термінами навчання, заходами державної атестації, що підтверджується наданням відповідних документів;

– неформальна освіта – здійснюється в освітніх установах або громадських організаціях (клубах, гуртках), під час індивідуальних занять із репетитором, тренером й зазвичай не підтверджується наданням документа;

– інформальна освіта – неофіційна, самоорганізована (самоосвіта), індивідуальна пізнавальна діяльність (життєвий, соціальний досвід).

Вказані форми освіти дорослих також відображені в частині 2 статті 18 Закону України «Про освіту», де зазначено, що «органи державної влади та органи місцевого самоврядування створюють умови для формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих» [2].

Законодавцем визначено основні складові освіти дорослих, в рамках яких педагогічні працівники економічних коледжів мають можливість розвивати правову та інші компетентності, а саме: післядипломна освіта, професійне навчання працівників, курси перепідготовки та/або підвищення кваліфікації, безперервний професійний розвиток та будь-які інші складники, що передбачені законодавством, запропоновані суб'єктом освітньої діяльності або самостійно визначені особою [2].

Питання формування та розвитку різних видів компетентностей педагогічних працівників у системі післядипломної освіти були предметом наукових розвідок вітчизняних учених.

Так, проблемні питання формування науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти були предметом наукового дослідження С. Толочко [3]. У науковій роботі вчена на підставі аналізу довідкової та наукової літератури пропонує власне визначення поняття «післядипломна педагогічна освіта», а саме «... як неперервний процес професійного розвитку та зайнятості викладача впродовж життя, що відбувається шляхом інтеграції формальної (підготовки професійної та курсової, перепідготовки, підвищення кваліфікації, стажування, спеціалізації, академічної мобільності), неформальної (портативних освітніх, дослідницьких соціально орієнтованих програм підвищення, оновлення, набуття професійних інноваційних, дотичних, перехресних, матричних компетентностей) та інформальної (морально-етичної, культурно-естетичної, креативно-конативної, інтелектуальної) освіти, що засвідчує формування й реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії, успіх зайнятості та якості життя; як систему організації та самоорганізації професійного вдосконалення викладача, цілісну полісистемну єдність структурно-організаційних підсистем і функціональних компонентів цільової підготовки різноманітності категорій здобувачів освіти, які зінтегровані в синхронізований комплекс професійної багаторівневої академічної освіти, наукового пізнання та інноватики учителів, викладачів (педагогічних і науково-педагогічних працівників) у компонентах системооб'єднаних змістом сучасних наукових та інноваційних знань, методології навчання спеціальних дисциплін, наукового дослідництва, системного управління, практичного досвіду реалізації, архітектонічно збудована в різних формах організації та функціонування за професійним призначенням на рівнях управлінської ієрархії ефективного освітньо-науково-інноваційного потенціалу професійного реноме закладу вищої освіти» [3, с. 53–54]. Відзначаємо ґрунтовність запропонованого визначення, але необхідно зазначити, що, на нашу думку, воно є дещо перевантаженим та не зовсім відповідає одній з вимог формальної логіки до формулювання визначення різних термінів, а саме лаконічності дефініції поняття, що тлумачиться.

Розвитку фахової компетентності вчителів природничих дисциплін у післядипломній педагогічній освіті стосується дисертаційна робота І. Шевченко, в якому авторка, ґрунтуючись на необхідність застосування інновацій в освітній діяльності, окреслила організаційно-педагогічні умови розвитку фахової компетентності вчителів природничих дисциплін:

- 1) створити інноваційне освітнє середовище в системі післядипломної педагогічної освіти;
- 2) упровадити інноваційне навчання на основі інтеграції формальної, неформальної та

інформальної освіти вчителів природничих дисциплін;

3) розробити навчально-методичне забезпечення, конструювання зразків нової освітньої практики з метою самостійного розвитку фахової компетентності вчителів природничих дисциплін [4, с. 6].

При цьому, на думку авторки, зазначені умови передбачають використання дистанційного навчання (дистанційна платформа e-Front), сервісів Google (хмарна педагогічна лабораторія «Інноваційні технології»), сайту комунального закладу вищої освіти (загальна інформація про курси підвищення кваліфікації), програми Blogger (додаткова фахова інформація); спрямування діяльності вчителів за соціально обумовленим і тематично зорієнтованим загальним у післядипломній педагогічній освіті вектором розвитку фахової компетентності вчителів у складі формальної, неформальної та інформальної освіти; розроблення навчальних програм, методичних посібників, методичних рекомендацій для забезпечення розвитку фахової компетентності вчителів природничих дисциплін [4, с. 6].

Л. Шевчук у своєму дисертаційному дослідженні «Розвиток професійної компетентності викладачів спеціальних дисциплін закладів профтехосвіти у системі післядипломної освіти» доводить гіпотезу про те, що «... розвиток професійної компетентності викладачів спеціальних дисциплін буде ефективним за умови врахування динаміки змін кваліфікаційних вимог, створення цілісної різнорівневої системи післядипломної освіти педагогічних працівників закладів профтехосвіти у регіоні, спрямованої на забезпечення постійного вдосконалення професіоналізму педагога професійно-технічного навчального закладу протягом усієї його освітньо-виховної діяльності відповідно до моделі професійної компетентності, яка враховує тенденції інформаційно-технологічного розвитку у відповідних галузях виробництва, перспективних дидактичних орієнтацій, нових освітніх теорій та концепцій, обґрунтування змісту і структури особистісно орієнтованих педагогічних технологій в умовах функціонування системи неперервної післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників на гуманістичних засадах» [5, с. 4]. Відзначаючи важливість наукових результатів, отриманих автором у ході проведення дослідження протягом 1989–2000 років, слід зазначити, що окремі положення дисертації потребують актуалізації відповідно до сучасних умов здійснення освітньої діяльності та міжнародних вимог, які ставляться до забезпечення якості освіти.

Питання оптимізації змісту післядипломної освіти педагогічних працівників досліджено в дисертації В. Руссола [6]. Зокрема, автором обґрунтовано основні положення теорії і методики оптимізації змісту післядипломної освіти педагогічних працівників на дидактичних засадах його відбору та конструювання (системності, комплексності, збалансованості теорії і практики, поетапності в підвищенні кваліфікації вчителів, цілісності курсового і міжкурсівного навчання); ураховані залежності цього процесу від соціального замовлення на освіту, цілей, завдань, проблем, тенденцій і перспектив розвитку національного шкільництва, складових змісту педагогічної підготовки відповідно до професіограми, рівня професійно-педагогічної культури вчителів, їх потреб і запитів [6, с. 5–6].

В. Руссол у науковій роботі при визначенні змісту післядипломної освіти педагогічного працівника спирається на традиційну, але дещо застарілу «знаннєву» парадигму та формулює його як «... систему професійних і загальноосвітніх знань, предметних і загальнонавчальних (у тому числі й творчих) умінь і навичок, оволодіння якими сприяє засвоєнню етичних норм, котрими повинен оволодіти педагог, щоб бути психологічно готовим та інтелектуально здатним на рівні сучасних вимог якісно виконувати професійні функції, підвищувати кваліфікацію» [6, с. 8]. Тобто автор вбачає сутність післядипломної освіти в накопиченні педагогом відповідних знань, умінь і навичок, а не у формуванні та розвитку в нього відповідних компетентностей, що відповідає сучасним вимогам до компетентісно орієнтованої освітньої діяльності.

Варто зазначити, що важливим складником освіти дорослих, що дозволяє розвивати та вдосконалювати набуті раніше компетентності, є самоосвіта – самостійна пізнавальна діяльність людини, спрямована на досягнення певних особистісно значущих освітніх цілей;

задоволення загальнокультурних запитів, пізнавальних інтересів у будь-якій сфері діяльності, підвищення професійної кваліфікації тощо [7, с. 798].

Розвиток інформаційних технологій пропонує педагогічним працівникам різних освітніх закладів, в тому числі й економічних коледжів, широкі можливості з розвитку правової компетентності шляхом отримання доступу до різноманітних джерел правових знань, онлайн консультацій з правових питань їхньої професійної діяльності, інформації про чинні нормативно-правові акти у сфері освіти, а також останні зміни в правовому регулюванні цієї сфери тощо.

Рушійною силою, що спонукає педагогічного працівника до самоосвіти, є стійке внутрішнє переконання в необхідності саморозвитку, підвищення власного професійного рівня, удосконалення правової та інших компетентностей, що перетворюється на усвідомлену пізнавальну діяльність, спрямовану на задоволення цих потреб.

Питання формування самоосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників були предметом дисертаційного дослідження І. Мосі [8]. Серед іншого, автор у своїй науковій роботі виділила змістові складові самоосвітньої компетентності (наведемо окремі з них):

- уміння навчально-пізнавальної діяльності (загальнонавчальні вміння), універсальні здібності самостійного отримання, здобування та використання знань, умінь, навичок;
- уміння розв'язувати різноманітні проблеми на основі самостійно отриманих знань;
- уміння використовувати нові технології інформації та комунікації;
- спрямованість на постійний саморозвиток, уміння переборювати труднощі, невпевненість;

- відповідальність за організацію власної самоосвіти;
- постійний самоаналіз та самоконтроль самоосвітньої діяльності;
- адекватне оцінювання значення здобутих знань у власній діяльності, рефлексія та ін.

[8, с. 66].

Наявність зазначених змістових складників самоосвітньої компетентності в особи визначають її схильність до задоволення власних пізнавальних потреб шляхом самоосвіти, а також впливають на ефективність цієї діяльності.

Розуміння педагогічними працівниками економічних коледжів необхідності самоосвіти та постійного самовдосконалення формується на різних рівнях освіти, проте провідну роль у цьому процесі, на нашу думку, повинні відігравати заклади вищої освіти, які здійснюють фахову підготовку майбутніх педагогів та формують у них відповідні компетентності, які в подальшому дозволять здійснювати професійну діяльність на високому рівні відповідно до сучасних вимог освітнього процесу.

Аналіз зазначених питань представлено в дисертації В. Фрицюк за темою «Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку» [9]. Автор провідною ідеєю своєї наукової праці, яку ми підтримуємо, визначила положення про те, що «формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку є пріоритетним напрямом їхнього професійного становлення. Тому вона цілеспрямовано формується в освітньому процесі педагогічного закладу вищої освіти на основі науково обґрунтованої технології, спрямованої на розвиток ціннісного усвідомлення необхідності цілеспрямованого безперервного професійного саморозвитку; підвищення рівня інтегративно-теоретичної підготовки, рівня одержаних професійно спрямованих знань; практично-операційної підготовки, сформованості практичних умінь і навичок стосовно професійного саморозвитку; сукупності індивідуально-психологічних якостей, важливих для безперервного професійного саморозвитку й майбутньої професійної діяльності загалом; спрямованості на самоаналіз, самооцінку власного професійного саморозвитку» [9, с. 10].

При цьому В. Фрицюк цілком слушно зауважує необхідність зміни ролей учасників освітнього процесу: викладача – від керівника, координатора до консультанта, тьютора; студента – від суб'єкта пасивного засвоєння знань до набуття ним активної позиції в педагогічній взаємодії з викладачем [9, с. 10].

Наукові положення, представлені в дисертації В. Фрицюк, на думку автора, є актуальними в умовах реформування українського освітнього простору та повною мірою відповідають принципам компетентнісної парадигми освітньої діяльності.

Джерельною базою нашого дослідження також стали наукові праці вітчизняних учених із питань формування та розвитку правової компетентності фахівців різних сфер.

Так, І. Галушак досліджувала специфіку формування правової компетентності майбутніх економістів в умовах неперервної університетської освіти [10]. Авторка дійшла висновку, що ефективність формування правової компетентності зумовлюється, з одного боку, методологічним вектором (закони, принципи, підходи, закономірності), з іншого – методичним сервісом і педагогічними умовами формування правової компетентності майбутніх економістів у неперервній педагогічній освіті в системі «бакалавр – магістр» (інтеграція правових дисциплін та дисциплін фахової підготовки; забезпечення інформаційно-розвивального освітнього середовища, позитивна мотиваційна налаштованість на професійну діяльність правового спрямування. Науковець констатує, що якість сформованої правової компетентності залежить від усвідомлення майбутніми фахівцями економічної сфери необхідності і важливості оволодіння правовими нормами професійно-економічної діяльності [10, с. 4].

Безумовно, ступінь ефективності вирішення правових задач педагогічних працівників економічних коледжів у процесі здійснення професійної діяльності правового характеру залежить від якості сформованої в них правової компетентності під час їх фахової підготовки на відповідних рівнях освіти. Тому, на нашу думку, наукові результати дисертаційного дослідження І. Галушак, можуть бути проаналізовані, адаптовані та впроваджені в систему професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників різних закладів освіти в частині створення педагогічних умов для формування у них відповідного рівня правової компетентності.

Дослідженню проблемних питань формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти присвячена наукова робота С. Пугача [30]. Ученим розроблено та впроваджено в педагогічну діяльність теоретичні і методичні засади, які, на переконання автора, сприятимуть формуванню в майбутніх фахівців правової компетентності на середньому та високому рівнях, що є необхідною передумовою їхньої успішної фахової діяльності в сучасних умовах адаптації української економіки та законодавства до європейських вимог [11, с. 28–29].

Предметом дисертаційного дослідження В. Пугач [12] стали питання формування правової компетентності в процесі професійної підготовки фахівців іншої галузі, а саме менеджерів закладів охорони здоров'я. Науковцем досліджено зміст підготовки цих фахівців, розроблено модель, педагогічні умови та критерії ефективності формування їхньої правової компетентності, а також здійснена перевірка наукових положень дисертації за допомогою педагогічного експерименту.

Заслуговує на увагу в контексті дослідження проблемних питань правової підготовки педагогічних працівників економічних коледжів наукова робота Д. Коваленка на тему «Теоретико-методичні основи системи неперервної професійно-правової підготовки інженерів-педагогів» [13], в якій автор серед інших питань аналізує зміст правової підготовки фахівців в різні історичні періоди розвитку Української держави.

Науковець дійшов логічного висновку, що «... формуванню правової культури особистості як суб'єктивно виробленому індивідом рівня володіння правом у своїй життєдіяльності за різних часів історичного розвитку суспільства відводилося різне місце відповідно до розвитку права, що позначалося на організації й забезпеченні правової підготовки особистості; політичного устрою країни; ставлення до нього і його ролі тих, хто очолював владу» [13, с. 157]. Тому лише наприкінці існування радянської держави правові дисципліни стають обов'язковими навчальними дисциплінами при підготовці педагогічних працівників у закладах вищої освіти. Після здобуття Україною незалежності ситуація змінилась, роль правових дисциплін у системі підготовки майбутніх педагогів підвищилася, наслідком чого стало збільшення кількості годин, відведених на їх вивчення.

Після прийняття Національної програми правової освіти населення у 2001 році, в рамках якої було розроблено комплекс заходів, спрямованих на підвищення правосвідомості громадян, їхньої правової культури, неухильного дотримання і кваліфікованого застосування вимог законодавства, правова освіта стає обов'язковою в усіх дошкільних, середніх загальноосвітніх, професійних навчально-виховних, закладах вищої освіти, закладах підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів [13, с. 82]. Це, у свою чергу, мало позитивний вплив на формування й розвиток правової компетентності педагогічних працівників закладів освіти та засвідчило важливість ролі держави в регулюванні питань забезпечення високої якості освіти та формування правової культури населення.

Цікавою в контексті дослідження є наукова праця Ю. Богуцького «Розвиток правової компетентності адміністраторів вищої школи в системі післядипломної освіти» [14]. Заслуговує на увагу розроблена автором модель та педагогічні умови розвитку правової компетентності адміністраторів вищої школи в системі післядипломної освіти [14, с. 27]. Водночас ми не погоджуємося з позицією автора щодо структури системи післядипломної освіти та включення до неї такого компонента, як самоосвіта, що, на нашу думку, є окремим складником системи освіти дорослих. Крім того, такий підхід суперечить положенням пункту 6 статті 18 Закону України «Про освіту», який визначає складові елементи системи післядипломної освіти.

Питання розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті висвітлено в дисертаційній роботі О. Армейського [15]. У ході дослідження автор дійшов висновку, що ефективність післядипломної педагогічної освіти вчителів технологій у контексті розвитку в них правової компетентності досягається за рахунок таких умов:

- при підвищенні кваліфікації педагогічних працівників освітні програми повинні включати такий зміст, який орієнтує на вивчення правової теорії та практики реалізації законодавства як у сфері освіти, так і у сфері повсякденного життя;
- у системі післядипломної освіти обов'язковими є включення в програми підготовки правового блоку, орієнтованого на підготовку вчителя конкретної галузі;
- правовий супровід учителів має здійснюватися протягом усього періоду роботи в системі освіти. Із цією метою доцільно створити постійно діючий правовий лекторій на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти; розширити можливості правового консультування у всіх педагогічних виданнях; створити мережі правових консультаційних пунктів із проблем правового регулювання освітніх відносин; здійснювати наукові дослідження з проблем розвитку правової компетентності вчителів [15, с. 64].

Зазначені умови ефективності післядипломної педагогічної освіти є актуальними й для розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів.

Висновки. Проаналізовані наукові роботи не охоплюють усіх досліджень із проблеми формування та розвитку правової та інших компетентностей педагогічних працівників та фахівців інших галузей. Проте результати здійсненого аналізу ступеня розробленості досліджуваної проблеми в науковій літературі дають підстави стверджувати, що, незважаючи на достатню кількість наукових праць із проблем, які є близькими до предмета нашого дослідження, наразі відсутні комплексні наукові роботи, що стосуються розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів як однієї з визначальних умов здійснення ними успішної професійної діяльності в умовах реформування освітньої діяльності та приведення її якості до вимог міжнародного співтовариства. Тому існує необхідність у проведенні подальших наукових розвідок за такими основними напрямками:

- аналіз сучасних тенденцій розвитку фахової передвищої освіти та особливостей професійного розвитку педагогічних працівників економічних коледжів у вітчизняній та зарубіжній освітній практиці;
- розроблення загальнонаукових засад проектування педагогічної системи та концепції розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів;
- моделювання процесу розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів та обґрунтування його цілей, змісту, форм, методів і засобів.

Список використаної літератури

1. Концепція освіти дорослих в Україні / укл.: Л. Б. Лук'янова. Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2011. 24 с.
2. Про освіту. Закон України 05.09.2107 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 31.01.2021).
3. Толочко С. В. Теоретичні й методичні засади формування науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2019. 574 с.
4. Шевченко І. А. Розвиток фахової компетентності вчителів природничих дисциплін у післядипломній педагогічній освіті: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2018. 322 с.
5. Шевчук Л. І. Розвиток професійної компетентності викладачів спеціальних дисциплін закладів профтехосвіти у системі післядипломної освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2001. 22 с.
6. Руссол В. М. Дидактичні основи оптимізації змісту післядипломної освіти педагогічних працівників: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2000. 20 с.
7. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
8. Мося І. А. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі загальноосвітньої підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2013. 283 с.
9. Фрицок В. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного розвитку: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2017. 532 с.
10. Галушак І. Є. Теорія і технології формування правової компетентності майбутніх економістів в умовах неперервної університетської освіти: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Ізмаїл, 2018. 514 с.
11. Пугач С. С. Теоретичні та методичні засади формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2020. 536 с.
12. Пугач В. М. Формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я у процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2020. 321 с.
13. Коваленко Д. В. Теоретико-методичні основи системи безперервної професійно-правової підготовки інженерів-педагогів: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Харків, 2015. 514 с.
14. Богущкий Ю. П. Розвиток правової компетентності адміністраторів вищої школи у системі післядипломної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2019. 288 с.
15. Армейський О. С. Розвиток правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2018. 329 с.

DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL STAFF LEGAL COMPETENCE OF ECONOMIC COLLEGES

Kurok Roman

Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor

Vocational Education and Training Institute of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine

Introduction. *Reforming the educational activity in Ukraine is aimed at improving the quality of educational services, improving the system of training specialists in various fields, forming and developing the necessary competencies, adapting the requirements of the main international documents in the field of education to the Ukrainian realities and introducing them into the educational space. These changes affect all the participants of the educational process, but the driving force of implementing the reform ideas into practice is made of teaching staff of different educational institutions. The above mentioned requires from them a high level of professional training, understanding the need for constant self-improvement and self-development throughout the time of their professional activity.*

Purpose. *Analysis of the state of the issue progress of developing the legal competence of economic colleges' pedagogical staff and formulating the priority directions of the further scientific researches of the problem.*

Methods. *Methods of analysis, synthesis, induction, deduction, comparison, as well as critical analysis of literature sources were used.*

Results. *The scientific works analyzed in the article do not cover all the researches on forming and developing the legal and other competencies of pedagogical staff and professionals in the other fields. However, the results of the analysis of the development degree of the research issue in the scientific literature give grounds to state that despite the sufficient number of scientific papers on issues close to the subject of the study, there are currently no comprehensive scientific papers on developing the legal competence of pedagogical staff of economic colleges as one of the defining*

conditions for their successful professional activity in terms of reforming educational activity and bringing its quality to the requirements of the international community.

Conclusion. At present, there is a need for the further investigating on the research issue in the following main areas: analyzing the current trends in the professional vocational education and features of professional developing teachers of economic colleges in Ukrainian and foreign educational practice; developing general scientific bases of designing pedagogical system and the concept of developing the legal competence of the pedagogical staff of economic colleges; modelling the process of developing the legal competence of the pedagogical staff of economic colleges and substantiating its goals, content, forms, methods and means.

Keywords: competence, pedagogical staff member, education of adults, self-education.

References

1. Armeiskyi O. S. (2018). Rozvytok pravovoi kompetentnosti vchyteliv tekhnolohii u pisladyplomnii pedahohichnii osviti [Developing the legal competence of technology teachers in postgraduate pedagogical education]. (*Candidate's thesis*). Ukrainska inzhenerno-pedahohichna akademiia. [in Ukrainian].
2. Bohutskyi Yu. P. (2019). Rozvytok pravovoi kompetentnosti administratoriv vyshchoi shkoly u systemi pisladyplomnoi osvity [Developing the legal competence of higher school administrators in the system of postgraduate education]. (*Candidate's thesis*). Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova. [in Ukrainian].
3. Frytsiuk V. A. (2017). Teoretychni ta metodychni zasady pidhotovky maibutnikh pedahohiv do bezperervnoho profesiinoho rozvytku [Theoretical and methodical bases of training intending teachers for continuous professional development]. (*Doctor's thesis*). Vinnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. [in Ukrainian].
4. Halushchak I. Ye. (2018). Teoriia i tekhnolohii formuvannia pravovoi kompetentnosti maibutnikh ekonomistiv v umovakh neperervnoi universytetskoj osvity [Theory and technologies of forming the legal competence of intending economists in the conditions of continuous university education]. (*Doctor's thesis*). Pivdenoukrajnskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni K. D. Ushynskoho. [in Ukrainian].
5. Kovalenko D. V. (2015). Teoretyko-metodychni osnovy systemy bezperervnoi profesiino-pravovoi pidhotovky inzheneriv-pedahohiv [Theoretical and methodological bases of the system of continuous professional and legal training of engineering teachers]. (*Doctor's thesis*). Ukrainska inzhenerno-pedahohichna akademiia. [in Ukrainian].
6. Kremen V. H. (Ed.) (2008). *Entsyklopediia osvity* [Encyclopedia of Education]. Kyiv: Yurinkom Inter. [in Ukrainian].
7. Lukianova L. B. (Red.) (2011). *Kontseptsii osvity doroslykh v Ukraini* [The concept of adult education in Ukraine]. Nizhyn: PP Lysenko M. M. [in Ukrainian].
8. Mosia I. A. (2013). Formuvannia samoosvitnoi kompetentnosti maibutnikh kvalifikovanykh robitnykiv u protsesi zahalnoosvitnoi pidhotovky [Forming self-educational competence of future skilled workers in the process of general education]. (*Candidate's thesis*). Instytut profesiino-tekhnichnoi osvity NAPN Ukrainy. [in Ukrainian].
9. Pro osvitu [On Education]. (Zakon Ukrayiny) № 2145-VIII. (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
10. Puhach S. S. (2020). Teoretychni ta metodychni zasady formuvannia pravovoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv z obliku i opodatkuвання u systemi neperervnoi osvity [Theoretical and methodological principles of forming the legal competence of future specialists in accounting and taxation in the system of continuous education]. (*Doctor's thesis*). Vinnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. [in Ukrainian].
11. Puhach V. M. (2020). Formuvannia pravovoi kompetentnosti maibutnikh menedzheriv okhorony zdorovia u protsesi fakhovoi pidhotovky [Forming the legal competence of intending healthcare managers in the process of their professional training]. (*Candidate's thesis*). Vinnytskyi natsionalnyi tekhnichnyi universytet. [in Ukrainian].
12. Russol V. M. (2000) Dydaktychni osnovy optymizatsii zmistu pisladyplomnoi osvity pedahohichnykh pratsivnykiv [Didactic basics of optimizing the maintenance of postgraduate education of pedagogical staff]. (*Candidate's thesis*). Ternopilskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Volodymyra Hnatiuka. [in Ukrainian].
13. Shevchenko I. A. (2018). Rozvytok fakhovoi kompetentnosti vchyteliv pryrodnych dystryplin u pisladyplomnii pedahohichnii osviti [Developing the professional competence of natural sciences teachers in the postgraduate pedagogical education]. (*Candidate's thesis*). Vinnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. [in Ukrainian].
14. Shevchuk L. I. (2001) Rozvytok profesiinoi kompetentnosti vykladachiv spetsialnykh dystryplin zakladiv proftekhsosvity u systemi pisladyplomnoi osvity [Development of professional competence of teachers of special disciplines of vocational education institutions in the system of postgraduate education]. (*Candidate's thesis*). Tsentralnyi instytut pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity APN Ukrainy. [in Ukrainian].
15. Tolochko S. V. (2019). Teoretychni y metodychni zasady formuvannia nauково-metodychnoi kompetentnosti vykladachiv u systemi pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity [Theoretical and methodical bases of forming the scientific and methodical competence of teachers in the system of postgraduate pedagogical education]. (*Doctor's thesis*). Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova. [in Ukrainian].

Отримано редакцією 26.04.2021 р.